

„magam emlékeként megállok”¹

MEGJEGYZÉSEK TANDORI VERSE UTÁN

A vers kézírata – írógéppel készített másodpéldány formájában – Tandori Dezső irodalmi hagyatékában található. A mű hagyatékon belüli helyzete és elhelyezkedése számos fontos információval, az értelmezést elősegítő magyarázattal lát el minket a keletkezés körülményeivel kapcsolatban. Mindenekelőtt megjegyzendő, hogy a jelen közlés számára kiválasztott versszöveg egy 6 darabból álló, laza ciklusba rendezett (vagyis egységes, a szerzőtől származó címmel nem rendelkező, de valószínűleg egy időben keletkezett és számos formai-tartalmi jeggyel mégis összefüggő sort alkotó, feltehetően együttes publikációra szánt) verscsoport része. A szövegekről elmondható, hogy azok befejezett, nyomdakész alkotások, melyeknek a megjelenése – az adott időszak elérhető publikációinak áttekintésén alapuló jelenlegi tudásunk szerint – valamilyen okból Tandori életében mégis elmaradt. Az egyik versszöveg alatt olvasható datálást – „2008. november” – az eddig leírtakból következően az összes többi versre, így a Camus-regényt idéző, most közreadott darabra is érvényes időjelölésnek tekinthetjük.

Az adott időszak jelentős fordulópontot jelöl Tandori privát költészettörténetében, több szempontból is. A 2008. novemberi dátumozás minden bizonnyal emlékeztetőt – az írás pillanatában: előrejelzést – kínál az olvasó számára a szerző közelgő kerek, 70. születésnapjának tényéről,² vagyis egy olyan, akár biográfiainak is tartható adatról, mely, tudjuk, Tandori esetében az írás által állandósult jelenlét önreflexiójához, önfigyelmezéséhez járul hozzá. Ha a kis korszak más publikációi, a Camus-verssel és környezetével összefüggő írásai után kutatunk, akkor igen gazdag verstermést találunk, valamint rögzíthetjük a tényt, hogy ugyancsak ekkor – 2008. november 2-3-án – fogalmazza a szerző különös pályaaösszegzésnek szánt, valójában az életmű első kötetéhez visszahajló „ünnepi” könyv-vállalkozásának utószavát.³ Tandori a kötet egyedülálló programja – a klasszikus verskötetbe iktatott folyamatos önkomentárok – révén nemcsak a kezdetet megjelölő várakozásokkal és teljesülésekkel szembe-sül, de az azóta eltelt idő mint megtett „művészeti út”⁴ szinte fizikai módon felmérhető „tömegével” is, mely értelmezés- és emlékezetformák sokaságát hívja létre a kötet változatos állományában. Talán ez is hozzásegíti a szerzőt ahhoz, hogy lezárást és nyitást kezdeményezzen, vagyis munkássága líratörténeti jelentőségű váltásainak mintájára, művekkel formázza meg az éppen elhagyott és a közelgő korszak arculatát. Több forrásból is értesülhetünk arról, hogy 2009 elején már a soron következő, és valóban pályafordulatnak tartható kötet, az *Úgy nincs, ahogy van* darabjain, és vele a vers

¹ Az idézet származási helye: Tandori Dezső: „Albert Camus: A pestis”, in *Uó: A becsomagolt vízpart*, Kozmosz könyvek, Budapest, 1987, 28.

² Erre röviden utal is a csoportozat egyik verse: „De 70 év nagyon rossz állapot. / (Túl sok és túl kevés.)” Ld. Tandori Dezső: *Legfelszín* (kéziratban)

³ Tandori Dezső: *Öt vadlúd a körtefán – „Még” a Töredék Hamletnek* c. könyvről (1968–2008), in *Uó: Két és fél töredék Hamletnek*, Kláris Kiadó – Q. E. D. Kiadó, Budapest, é. n. [2009], 203–224.

⁴ „Tegyük föl, van egy művészeti út.” – kezdődik a Camus-vers „folytatása”, melynek címe: *A művészeti út* (kéziratban)

újonnan előállított fogalmán-példáján dolgozik.⁵ A Camus regényére rímelő versdarab mintha csak erre az önmagában hirtelen előállt távolságra és határolásra reflektálva hozná létre a maga változatát, mely, a választott világirodalmi forráshoz híven, a probléma objektív kidolgozásával és sugallatos kiterjesztésével reagál az emlékezet személyes – Tandori gyakran használt szavát idézve: egzisztenciális – kihívására. Ráadásul, máshonnan, egy hasonló című 1985-ös versből („*Albert Camus: A pestis*”⁶) értesülhettünk korábban is arról, hogy Tandori számára Camus műve – a regény más, releváns olvasatait nem félreállítva – elsősorban olyan parabolaként értékelhető, mely az átvizsgált szubjektivitás valós-absztrakt tájain, „a vesztegzár szabadságában” játszódik. Míg a bemutatásra kerülő versdarab bizonyos jellemzőivel (pl. a merész aszociációk által irányított versépítkezéssel) még a lassan hátrahagyandó verstartományhoz, a 2000-es évek rendkívüli választékú, mégis egységes hangon szóló Tandori-lírájához kapcsolódik, addig más vonásai (pl. a pontversek majdani „zakatolását” idéző hármás rímek) által már világosan jelzi a szükségszerű továbblépés jósolható, egyelőre kietlen, de művek sokaságával hamarosan benépesülő világát.

TÓTH ÁKOS

⁵ A költészeti világok, periódusok érintkezésének problémájára reagáló *Az átmenet könyveiből*, illetve az *Átmenet Seurat világába* (Elkövetkezendő pointillista stílusom. Ízelítő) című versek dátuma: „2009. január-február”. (Ld. Jelenkor 2009. október, 1003–1010.) Tandori a 2009-es évben, a legkülönbözőbb folyóiratokban szinte kizárólag az új poétikai licenc alapján készített „pontverseket” publikál.

⁶ Ld. az 1. számú jegyzetben i. m.